

**“Filologiya va pedagogikada yangicha ilmiy izlanishlar:  
an'anaviylikdan zamonaviylikka”**

**REFLEKSIYA MADANIYATINI RIVOJLANTIRISHGA DOIR  
ZAMONAVIY VA XORIJIY YONDASHUVLARNING MAHALLIY  
TA'LIM AMALIYOTIDAGI AHAMIYATI**

**Qarshiyeva Latofat Zafarovna**

ISFT universiteti Samarqand filali

Pedagogika yo'nalishi

2-bosqich magistri

**Annotatsiya:**

Pedagogik faoliyatda refleksiya madaniyatini rivojlantirishga doir zamonaviy va xorijiy yondashuvlarning mazmuni hamda ularni mahalliy ta'lim amaliyotiga tatbiq etish imkoniyatlari yoritilgan. Refleksiv ta'lim, o'z-o'zini tahlil qilish, kasbiy hamkorlik, raqamli texnologiyalar va pedagogik tajribani baholashning o'qituvchi kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishdagi o'rni ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan. Shuningdek, milliy pedagogik qadriyatlar va zamonaviy ta'lim talablari uyg'unligiga alohida e'tibor qaratilgan.

**Kalit so'zlar:**

Refleksiya madaniyati, pedagogik faoliyat, zamonaviy yondashuvlar, xorijiy tajriba, kasbiy kompetensiya, o'z-o'zini tahlil qilish, raqamli pedagogika.

**KIRISH**

Bugungi kunda ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar pedagoglarning kasbiy mahoratini oshirish, mustaqil fikrlashini rivojlantirish va o'z faoliyatiga tanqidiy munosabatda bo'lish ko'nikmalarini shakllantirishni taqozo etmoqda. Ta'lim sifati nafaqat o'qituvchining bilim darajasi, balki uning pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish, o'z faoliyati natijalarini baholash va mavjud muammolarni bartaraf etish qobiliyati bilan ham belgilanadi. Shu nuqtayi nazardan, refleksiya madaniyatini rivojlantirish zamonaviy pedagogikaning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Refleksiya madaniyati pedagogning o'z faoliyati, qarorlari, xatti-harakatlari va ularning natijalarini ongli ravishda tahlil qilishi, mavjud kamchiliklarni aniqlashi hamda keyingi faoliyatini takomillashtirishga intilishida namoyon bo'ladi. Mazkur jarayon o'qituvchining o'z kasbiy imkoniyatlarini anglashiga, pedagogik tajribasini boyitishiga va ta'lim oluvchilarning ehtiyojlariga mos yondashuvlarni tanlashiga yordam beradi.

Xorijiy pedagogik tadqiqotlarda refleksiv yondashuv o'qituvchining uzluksiz kasbiy rivojlanishini ta'minlovchi muhim mexanizm sifatida qaraladi. Mahalliy ta'lim amaliyotida ham pedagogning mustaqil fikrlashi, o'z ustida ishlashi, kasbiy mas'uliyati va pedagogik mahoratini rivojlantirishga katta ahamiyat beriladi. Shu bois zamonaviy va xorijiy yondashuvlarni milliy ta'lim sharoitlariga moslashtirish, ularning samarali jihatlaridan foydalanish dolzarb ilmiy-amaliy vazifa hisoblanadi. Mazkur tezisning maqsadi refleksiya madaniyatini rivojlantirishga doir zamonaviy va xorijiy yondashuvlarni tahlil qilish hamda ularni mahalliy pedagogik faoliyatda qo'llash imkoniyatlarini asoslashdan iborat.

### **Refleksiya madaniyatini rivojlantirishning zamonaviy yondashuvlari.**

Zamonaviy pedagogikada refleksiya madaniyatini rivojlantirish o'qituvchining o'z faoliyatini muntazam kuzatishi, tahlil qilishi va takomillashtirishi bilan bog'liq uzluksiz jarayon sifatida talqin etiladi. Ushbu jarayonda refleksiv ta'lim, kompetensiyaviy yondashuv, hamkorlikda o'rganish va raqamli texnologiyalardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Birinchidan, refleksiv yondashuv pedagogning kasbiy tajribasini ongli ravishda o'rganishga asoslanadi. O'qituvchi mashg'ulot yakunida belgilangan maqsadlarga qay darajada erishilganini, qo'llangan metodlarning samaradorligini va ta'lim oluvchilarning faolligini tahlil qiladi. Masalan, dars davomida o'quvchilarning muayyan topshiriqni bajarishda qiynalishi kuzatilsa, pedagog buning sabablarini aniqlashi, topshiriq mazmuni yoki tushuntirish usulini qayta ko'rib chiqishi mumkin. Bunday faoliyat o'qituvchining pedagogik vaziyatlarga ongli yondashishini ta'minlaydi. Ikkinchidan, kompetensiyaviy yondashuv refleksiyani kasbiy rivojlanishning tarkibiy qismi sifatida ko'radi. Bunda pedagogdan faqat nazariy bilimga ega bo'lish emas, balki bilimlarni amaliy vaziyatlarda qo'llash, muammolarni mustaqil hal qilish va o'z faoliyati uchun mas'uliyatni his etish talab qilinadi. O'z-o'zini baholash va kasbiy rivojlanish maqsadlarini belgilash ushbu jarayonning muhim vositalaridir. Uchinchidan, raqamli texnologiyalar refleksiya jarayonini tashkil etishning yangi imkoniyatlarini yaratadi. Elektron portfolio, onlayn so'rovnomalar, videodars tahlili va raqamli kuzatuv vositalari pedagogga o'z faoliyatini turli jihatlaridan o'rganish imkonini beradi. Biroq texnologiyalardan foydalanish shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish, kasbiy etika va ta'lim maqsadlariga muvofiqlik tamoyillari asosida tashkil etilishi lozim. Demak, zamonaviy yondashuvlarning asosiy xususiyati refleksiyani bir martalik faoliyat emas, balki pedagogning kasbiy o'sishini ta'minlovchi muntazam jarayon sifatida tashkil etishdan iborat.

**Refleksiya madaniyatini rivojlantirish bo'yicha xorijiy tajriba.** Refleksiya madaniyatini rivojlantirish masalasi xorijiy pedagogik tadqiqotlarda keng o'rganilgan. Jumladan, amerikalik olim Donald Shonning refleksiv amaliyotga oid qarashlari pedagogning kasbiy faoliyatini anglash va takomillashtirish masalasini yoritishda

muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi. Olimning yondashuvida faoliyat jarayonidagi refleksiya va faoliyatdan keyingi refleksiya o'zaro farqlanadi. Birinchi holatda pedagog vaziyatga mos ravishda qarorlarini o'zgartiradi, ikkinchi holatda esa amalga oshirilgan faoliyatni qayta ko'rib chiqib, kelgusidagi ishlar uchun xulosalar chiqaradi.

Niderlandiyalik tadqiqotchi Fred Korthagen tomonidan ishlab chiqilgan ALACT modeli ham refleksiv rivojlanishni izchil tashkil etish imkonini beradi. Ushbu model faoliyatni amalga oshirish, uni qayta tahlil qilish, muhim jihatlarni anglash, muqobil yechimlarni ishlab chiqish va yangi yondashuvni sinab ko'rish bosqichlarini qamrab oladi. Mazkur modelning ahamiyati shundaki, u pedagogik tajribani shunchaki eslash bilan cheklanmay, uni amaliy o'zgarishlarga yo'naltiradi. Xorijiy tajribada mentorlik, o'zaro dars kuzatuv, kasbiy muhokamalar va refleksiv kundalik yuritish ham keng qo'llanadigan usullardan hisoblanadi. Bunday faoliyatlar pedagogga o'z qarashlarini boshqa mutaxassislar fikri bilan taqqoslash, muammolarning muqobil yechimlarini aniqlash va kasbiy tajribasini boyitish imkonini beradi. Biroq xorijiy tajribani mahalliy ta'lim amaliyotiga tatbiq etishda ta'lim muassasasining sharoiti, pedagoglarning kasbiy tayyorgarligi, milliy qadriyatlar va mavjud metodik imkoniyatlarni hisobga olish zarur. Har qanday metodning samaradorligi uning mahalliy sharoitga mosligi va pedagogik maqsadga muvofiq qo'llanilishiga bog'liq.

**Zamonaviy va xorijiy yondashuvlarni mahalliy ta'lim amaliyotiga tatbiq etish.**

Mahalliy ta'lim tizimida refleksiya madaniyatini rivojlantirish uchun xorijiy tajribaning samarali jihatlari milliy pedagogik an'analar bilan uyg'unlashtirish maqsadga muvofiq. Bunda o'qituvchining ma'naviy-axloqiy fazilatlar, kasbiy mas'uliyati, o'z ustida ishlashi va ta'lim oluvchilarga individual yondashuvi muhim o'rin tutadi. Amaliy jihatdan pedagogik faoliyatni refleksiv tashkil etish bir necha yo'nalishda amalga oshirilishi mumkin. Avvalo, har bir pedagog o'z faoliyatiga doir aniq rivojlanish maqsadlarini belgilashi lozim. Keyinchalik dars natijalari, ta'lim oluvchilarning fikrlari va o'z-o'zini baholash natijalari asosida ushbu maqsadlarga erishish darajasi tahlil qilinadi. Aniqlangan muammolar yuzasidan tegishli metodik o'zgarishlar rejalashtiriladi. Shuningdek, ta'lim muassasalarida pedagoglarning o'zaro tajriba almashish uchrashuvlari, ochiq darslar tahlili, metodik seminarlar va kasbiy muhokamalarni muntazam tashkil etish foydali hisoblanadi. Bunday tadbirlar refleksiyani faqat individual faoliyat darajasida emas, balki jamoaviy kasbiy rivojlanish vositasi sifatida ham shakllantiradi.

Mahalliy sharoitda refleksiya madaniyatini rivojlantirishning yana bir muhim jihati pedagogni faqat kamchiliklarni aniqlashga emas, balki muvaffaqiyatli tajribasini anglashga ham yo'naltirishdir. O'qituvchi samarali natijalarga olib kelgan metodlarni aniqlab, ularni boshqa pedagogik vaziyatlarda qo'llash imkoniyatlarini o'rganishi mumkin. Bu esa kasbiy ishonch va mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Shunday qilib, zamonaviy va xorijiy yondashuvlarni mahalliy ta'lim

amaliyotiga tatbiq etish refleksiv faoliyatni tizimli tashkil etish, pedagogik hamkorlikni kuchaytirish va milliy taʼlim qadriyatlarini zamonaviy metodlar bilan uygʻunlashtirish orqali amalga oshirilishi lozim.

Xulosa qilib aytganda, Pedagogik faoliyatda refleksiya madaniyatini rivojlantirish oʻqituvchining kasbiy kompetensiyasini takomillashtirish, pedagogik qarorlarning samaradorligini oshirish va taʼlim sifatini yaxshilashning muhim omilidir. Zamonaviy yondashuvlar refleksiyani uzluksiz oʻz-oʻzini tahlil qilish va rivojlanish jarayoni sifatida talqin etsa, xorijiy tajriba uning nazariy va amaliy mexanizmlarini takomillashtirish imkonini beradi. Mahalliy taʼlim amaliyotida ushbu yondashuvlardan foydalanish pedagoglarning oʻzaro hamkorligini kuchaytirish, refleksiv metodlarni muntazam qoʻllash, raqamli vositalardan maqsadli foydalanish va milliy pedagogik qadriyatlarni eʼtiborga olishni talab etadi. Natijada pedagogning oʻz faoliyatiga masʼuliyatli munosabati, mustaqil fikrlashi va kasbiy rivojlanishga intilishi mustahkamlanadi.

#### **FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR ROʻYXATI.**

1. Oʻzbekiston Respublikasi. Taʼlim toʻgʻrisidagi Qonun. OʻRQ-637, 2020-yil 23-sentabr.
2. Azizxoʻjayeva, N. N. (2006). Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. Toshkent.
3. Mavlonova, R., Toʻrayeva, O., & Holiqberdiyev, K. (2001). Pedagogika. Toshkent: Oʻqituvchi.
4. Ochilov, M. (2001). Muallim — qalb meʼmori. Toshkent.
5. Schön, D. A. (1983). The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action. New York: Basic Books.
6. Korthagen, F. A. J. (2010). How teacher education can make a difference. *Journal of Education for Teaching*, 36(4), 407–423